

Početna > Budućnost > Kultura >

KULTURA POVIJEST

Dražen ZETIĆ: Što su zavjetne pločice ex voto?

Zavjet učinih i milost primih

Autor **Dražen Zetić**

Objavljeno **22 stu, 2024**

Ex voto kapetana Matije Čorka nakon sukoba s gusarima kod Drača, 1708., crkva Gospe od Škrpjela, Perast

“Votum feci, gratiam recepi/accepi”

”

(Zavjet učinih i milost primih)

U bespućima morskih prostranstava, mnogi su mornari odvajkada bili izloženi havarijama, strahovima i neizvjesnostima. Pri isplovljavanjima na daleke plovidbe, nerijetko su iza sebe ostavljali sirotu čeljad, plačne majke i svoje ljubljene nevjeste. Upravo spominjući ženski rod u ovome skromnom izlaganju o zavjetnim darovima, imalo se za prvotnu nakanu osobito naglasiti i njihovu značajnu (i nažalost počesto prešućenu ulogu) u životu pomoraca kroz stoljeća pomorstva.

Naime, nemali broj puta upravo su žene zauzimale središnje mjesto u bremenitim sudbinama moreplovaca. Povrh uvijek prisutne vjerske dimenzije kulta Gospe u svim zavjetnim svjedočenjima, također bismo ovom prigodom mogli navesti i bokešku Penelopu (vezilju Jacintu Kunić-Mijović), koja je poput mnogih drugih neznanih vezilja, dvadeset i pet godina vezla goblen prema čudotvornoj slici Gospe Lovre Marinova Dobričevića iz 1452. godine. Prema predaji, pri kraju je zbog nedostatka materijala (japanske svile, svilenih i srebrenih niti, damasta i bisera), kojim je dugi niz godina predano vezla svoj zavjetni dar, naposljetku bila primorana vesti svoje tamne i kasnije sijede vlasi u dugom iščekivanju povratka svoga izabranika s broda. Uz ogromnu požrtvovnost, ovaj dokaz tankoćutne čežnje, ponajbolji je primjer požrtvovne ljubavi primorskih žena prijašnjih epoha mediteranskoga civilizacijskog podneblja.

U prijašnjim vremenima, dok su još jedrenjaci vladali modrim horizontima, putovanja su trajala mjesecima, pa čak pokatkada i godinama. Počesto su bila ispunjena brodolomima, nenadanim gusarskim opsadama i nemilosrdnim pljačkama. Pomorci su u tim pothvatima, sa svojim kapetanima, bili izloženi milosti neba i vode. Bivali su ranjavani, pretvarani u robove, ubijani. Zbog slabe zaštite, i nikakvog jamstva povratka u zavičaj, razboljevali su se zbog loših sanitarnih uvjeta, nedostatka svježije hrane i pitke vode. Pa su posvema razumljivi razlozi što su u takvim opskurnim uvjetima, nerijetko nastajale i pobune, buntovi i izdaje. No, jedino u što su pomorci mogli bezuvjetno imati povjerenje su Gospa s prigrljenim Isusom iza oblaka i sveci zaštitnici. Njih se nikad nisu odriicali, niti ih zapostavljali u svojim rutinama na preookeanskim avanturama, dapače, uvijek su im se obraćali, zavjetovali i molili pri zalascima sunca.

Upravo su takvi zavjeti, kasnije pri sigurnim povratcima u svoje domove, rađali željama da se te usmene zahvale, pretoče u nešto još opipljivije, a to su nerijetko bili zavjetne *ex voto* pločice, slikarska platna ili pak neki novčani darovi svetištima i crkvama. Povrh ovih spominjanih najčešćih darova, prema istaknutom bokeljskom istraživaču Željki Brguljanu (podrijetlom iz Prčanja), u studiji o *ex voto* pločicama bokeljskih pomoraca u tjedniku Vijencu Matice hrvatske iz Zagreba, također su se darivali i srebrni relikvijari u obliku

potkoljenica, podlaktica i poprsja svetaca, srebrna raspela, kandila, pokaznice, kaleži, svijećnjaci i kanonske ploče, misna ruha, čipke i vezovi, rijetke knjige, slike i kipovi, te se nemali broj puta angažiralo i iznimno darovite grčke slikare da oslikaju freske u crkvama.

Taj drevni običaj zahvale za učinjeno dobro, baštini se još od doba drevnih Grka i Rimljana i drugih istočnih naroda, koje je kršćanstvo kao mlada nastajuće religija u svojoj nezaustavljivoj ekspanziji neumoljivo preuzimala od svojih prethodnih viševjekovnih predšasnika. U katoličkim zemljama, ovaj je običaj bio snažnije prisutan, dok su primjerice u protestantskim pomorskim zemljama više dolazili do izražaja kao zahvalni zavjetni darovi modeli brodovi ili *Church Ships*.

Pa tako, u svim pomorskim zemljama, imamo prisutan ovaj vid zavjetovanja i zahvalnosti. Svatko je nastojao pojedinačno ili kolektivno prema svojim nadanim mogućnostima, darovati ono što je bilo moguće u njegovoj životnoj situaciji. Ono što je osobito interesantno u tim zavjetnim darovima, uvijek je se nalazio istaknuti lik Bogorodice. Duboka duhovna povezanost mornara i Gospe, neprekidno traje stotinama godina. Uvijek je Gospa bila ta nebeska zagovornica, koja je uslišavala nečujne molitve moreplovaca. Na neki način ih svojim blagoslovom pratila i čuvala, nadahnjivala i duševno hranila. Budila im nadu i utjehu, bivala putokaz u prisjećanjima i siguran pratitelj u teškim trenucima. Stoga nije teško pojmiti, zašto su u Boki kotorskoj, najljepša svetišta i otoci, upravo posvećeni Majci Božjoj. Posebice se tu ističe umjetni otočić Gospa od Škrpjela i Gospa od Milosti, te također i mnogobrojne druge obiteljske kapelice, crkvice i samostani. Moglo bi se reći da u svim tim glasovitim jugoistočnim marijanskim svetištima, počivaju uslišeni zagovori ljudi s mora.

U Boki kotorskoj, prvi put se zavjetne pločice spominju u jednoj oporuci iz 1333. godine, dok iz XV. st. i XVI. nemamo nikakvih daljnjih saznanja o njima, tek u XVII. i daljnjim stoljećima imamo na uvidu sačuvan veliki broj zavjetnih pločica s pomorskim motivima baroknog razdoblja u Europi. Zavjetne pločice su najčešće bile okruglog ili pak četvrtastog oblika. Nemali broj puta na njima su bili prikazani (kao i na zavjetnim slikama): motivi brodova u oluji s skršenim

jarbolima i poderanim jedrima. U marijanskom svetištu Gospi od Škrpjela postoje sačuvane mnoge zavjetne pločice *ex voto* (po učinjenom zavjetu), gdje se ujedno mogu prigodno razgledati i mnogi zavjeti neznanih mornara, ali i nepoznatih autora (poput revnih ikonopisaca) koji su ih predano s pijetetom izrađivali. Svakako izradba *ex voto* pločica bila je unosan i dobro plaćen posao, zanat i umijeće. Sve je to bilo moguće ostvariti, jer su u srednjovjekovnom Kotoru, ali i kasnije u 'zlatnom dobu jedrenjaka' bili istaknuti kotorski (mletački) zlatari sa svojim obrtima. To je bitno naglasiti, jer u protivnom da nije bilo tih vještih gradskih radionica ne bi bilo moguće ni mornarima, kapetanima i vlasnicima jedrenjaka, ispunjati ovakva zavjetna svjedočanstva duhovne i materijalne, povijesne i umjetničke vrijednosti.

U samom svetištu Gospe od Škrpjela nasuprot Perasta, izloženo je očima putnika namjernika 2 000 votivnih pločica. Na njima su s istančanim umijećem prikazani potresni prizori tonućih jedrenjaka, klečećih pomoraca i drugi poznati tragični zapleti u dramaturgiji plovidbe jedrenjaka. Nažalost, današnje generacije ostale su uskraćene za mnoge votivne zagovore, jer su se mnoge votivne pločice otapale, nerijetko zbog inventara crkava – ali i drugih raznoraznih ekonomskih i ratnih potreba. Ovom prigodom (prema svećeniku kotorske biskupije don Tončiju Belanu), možemo navesti dva poznata slučaja, prvi se dogodio 1862. godine, kada se 2 000 zavjetnih pločica pretopilo u velike crkvene svijećnjake u Prčanju, dok se druga poznata otimačina dogodila od strane okupacijske talijanske vojske 1943. godine, koji su tom zgodom otuđili 150 votivnih pločica iz crkve Gospe od Zdravlja ponad grada Kotora. Nadasve je interesantna činjenica da u Veneciji ne postoje sačuvane srebrne zavjetne pločice maritimne tematike iz doba baroka, ponajprije jer su većinom stradale prilikom Napoleonovih pohoda na Republiku sv. Marka.

Nadalje, s pojavom parabroda, i iščezavanjem s povijesne pozornice velikih jedrenjaka, pomalo tijekom desetljeća, nestaje i taj posebni način zahvale pomoraca svome Stvoritelju, Gospi i svecima zaštitnicima. Kasniji moreplovci valjda više nisu osjećali potrebu, da se zahvaljuju svojim nebeskim zaštitnicima na neizvjesnim višemjesečnim putovanjima. Jesu li tu presudili novi pogledi na odnos svetog i profanog, istiskivanje religioznih artefakata i kultova (osobito je takav oblik štovanja bio zabranjivan u starozavjetnim biblijskim

Privacy & Cookies Policy

pripovijestima), neprekidno osuvremenjivanje tehnologije i mnogobrojna druga inovativna rješenja u ubrzanim procesima brodogradnje u brodogradilištima pri kraju 19. i početkom 20. stoljeća.

Naposljetku, koji god razlozi bili posrijedi udaljavanja moreplovaca i Bogorodice, i dalje u mnogim pomorskim muzejima, crkvicama i svetištima, te ponegdje i domovima starih pomorskih obitelji, još uvijek prigodimice u zavjetnim zagovorima bivaju prizvane i darovane milosti samozatajnih pomorskih obitelji Boke kotorske jugoistočnog Jadrana.

Dražen ZETIĆ

”

Tekst je financiran sredstvima Agencije za elektroničke medije iz programa poticanja novinarske izvrsnosti

Dražen Zetić - 176 Posts - 0

Comments

Pisac, pjesnik, fotograf, snimatelj, zaljubljenik u kulturu, povijest i umjetnost.

Ova web-stranica koristi Akismet za zaštitu protiv spama. Saznajte kako se obrađuju podaci komentara.

KONTAKT

SURADNJA

© 2024 - Biram DOBRO. Sva prava pridržana